

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه کردستان
دانشکده ادبیات و زبان‌های خارجی
گروه زبان و ادبیات عربی

پایان‌نامه ارائه شده به عنوان بخشی از فعالیت‌های تحصیلی لازم جهت اخذ درجه
کارشناسی ارشد (MA) در رشته زبان و ادبیات عربی

عنوان:

بررسی تطبیقی مضامین ادبیات پایداری در اشعار
محمود درویش و شیرکو بیکس

پژوهشگر:

دلبر مرادی

استاد راهنما:

دکتر عبدالله رسول نژاد

استاد مشاور:

دکتر حسن سرباز

۱۹ اسفند ماه ۱۳۹۳

کلیه حقوق مادی و معنوی مترتب بر نتایج مطالعات،
ابتکارات و نوآوری های ناشی از تحقیق موضوع
این پایان نامه (رساله) متعلق به دانشگاه کردستان است.

باسمه تعالی

تعهد نامه دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه کردستان در انجام پایان نامه

اینجانب دلبر مرادی دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات عربی متعهد می‌شوم:

- ۱- صداقت، امانتداری و بی طرفی را در انجام پژوهش و انتشار نتایج حاصل از آن رعایت نمایم.
- ۲- در نگارش نتیجه پژوهش‌های حاصل از موضوع پایان‌نامه، از بازنویسی نوشته‌های دیگران بدون ذکر منبع، بازی با الفاظ، زیاده‌نویسی، کلی‌گویی و جزم اندیشی و تصرف‌گرایی پرهیز نمایم و نتایج پژوهشی خود را در موعد مقرر و با اطلاع استاد راهنما منتشر نمایم.
- ۳- تمامی یافته‌های مستخرج از پایان‌نامه متعلق به دانشگاه کردستان بوده و لازم است در کلیه مقالات مستخرج از آنها نام دانشگاه کردستان را تحت عنوان «دانشجوی دانشگاه کردستان» یا «دانش آموخته دانشگاه کردستان» ذکر نمایم.
- ۴- در انتشار مقالات نام استاد(استادان) راهنما و استاد(استادان) مشاور را در لیست مؤلفین مقاله ذکر نمایم و از آوردن اسامی افرادی که نقش مؤثری در انجام پژوهش نداشته‌اند، جداً خودداری نمایم.
- ۵- در بخش سپاسگذاری مقاله، از تمامی افراد و سازمان‌هایی که در اجرای پژوهش مساعدتی می‌بذول داشته‌اند با ذکر نوع مشارکت تشکر و قدردانی نمایم.
- ۶- از انتشار همپوشان یا ارسال همزمان یک مقاله به چند مجله و یا ارسال مجدد مقاله چاپ شده به مجلات دیگر خودداری نمایم.
- ۷- در صورت عدم رعایت موارد مذکور، دانشگاه کردستان مجاز خواهد بود تا برابر مقررات اقدام نماید.

امضاء دانشجو

دستورالعمل نحوه برخورد با موارد تخطی دانشجویان تحصیلات تکمیلی در هنگام انتشار نتایج پژوهش

- ۱- در موارد زیر دانشگاه کردستان با مجله مربوطه مکاتبه و درخواست خارج نمودن مقاله را نموده و موضوع را به محل کار یا تحصیل بعدی دانشجو اطلاع خواهد داد.
الف: چاپ مقاله بدون اطلاع و تأیید استادان راهنما
ب: چاپ نتایج حاصل از پژوهش‌های انجام شده در دانشگاه کردستان بدون ذکر نام دانشگاه
- ۲- در صورت احراز تخلف از سایر موارد درج شده در تعهدنامه دانشجویی، دانشگاه ضمن مکاتبه با مجله مربوطه، حسب مورد تصمیم‌گیری خواهد نمود.

دانشگاه کردستان

دانشکده ادبیات و زبان‌های خارجی

گروه زبان و ادبیات عربی

پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی زبان و ادبیات عربی

عنوان:

بررسی تطبیقی مضامین ادبیات پایداری در شعر

محمود درویش و شیر کو بیگس

پژوهشگر:

دلبر مرادی

در تاریخ ۱۳۹۳/۱۲/۱۹ توسط کمیته‌ی تخصصی و هیأت داوران زیر مورد بررسی قرار گرفت و با نمره ۱۹ و درجه عالی به تصویب رسید.

امضاء	مرتبۀ علمی	نام و نام خانوادگی	هیأت داوران
	استادیار	دکتر عبدالله رسول نژاد	۱- استاد راهنما
	استادیار	دکتر حسن سرباز	۲- استاد مشاور
	استادیار	دکتر شرافت کریمی	۳- استاد داور خارجی
	استادیار	دکتر جمیل جعفری	۴- استاد داور داخلی

مهر و امضاء معاون آموزشی و تحصیلات تکمیلی

مهر و امضاء مدیر گروه

با توکل بر نام اعظم «الله»

تقدیم به:

ساحت پاک حضرت محمد مصطفی (ص)

و

تقدیم به بهترین تکیه گاه های زندگی ام

«پدرم» و «مادرم» به پاس فداکاری های بی دریغشان

و

خواهرم و برادرم

که مدیون مهربانی ها و زحمتهای آنها هستم.

تقدیر و تشکر

سوگند به اعتدال زیتون و خاکی که مادر اوست، این فلات مقبره‌ای حاصلخیز نیست، برای کرم‌های زمین خوار... از آنجا می‌آیم و خاطراتی با خود دارم، مانند آدمیان فانی، مادری دارم و خانه‌ای با پنجره‌های بی‌شمار... و یک سلول زندان با پنجره‌ای سرد تمام کلمات را آموختم و در هم شکستم تا از آن یک کلمه بسازم... وطن

لازم می‌دانم از استاد راهنمای ارجمندم جناب آقای دکتر عبدالله رسول‌نژاد، به پاس زحمت- هایش، تشکر و قدردانی نمایم. و نیز از استاد مشاور گرامی‌ام جناب آقای دکتر حسن سرباز، سپاسگذاری می‌نمایم، و از خداوند متعال برای آن‌ها به پاس یاری‌اشان توفیق روز افزون را خواستارم.

همچنین، به پاس ادب و احترام از سایر اساتید محترم گروه عربی دانشگاه کردستان و سایر دوستانی که بنده را در تدوین این پایان‌نامه یاری نمودند، سپاسگذاری می‌نمایم.

چکیده

ادبیات مقاومت، به ویژه شعر پایداری گونه‌ای از ادبیات است که بازگوکننده‌ی مقاومت و ستیز ملت‌ها در برابر تجاوز بیگانگان به خاک و حقوق آن‌ها می‌باشد و آموزه‌های مبارزاتی یک نسل مقاوم و مبارز را که برای رهایی سرزمین، دین، فرهنگ و سنت‌های خود از چنگال متجاوزگران به حریم ارزش‌های ملی و انسانی به پا خاسته است، برای نسل‌های آینده با بیان فخیم شعری و ادبی، ترسیم و به تصویر می‌کشد. محمود درویش، از برجسته‌ترین شاعران مقاومت فلسطین است که اشعارش سراسر پایداری و روایت تاریخ سرزمین فلسطین پس از اشغال ۱۹۴۸ توسط اسرائیل است. شیرکو بیگس، نیز از شاعران مقاومت کردستان است که با محمود درویش در یک برهه‌ی زمانی زیسته‌اند و دارای گرایش‌های فکری و مشارب هنری مشابهی هستند. شرایطی که بر فضای فلسطین و کردستان عراق، حاکم بوده است، دو شاعر را به شاعران نامی در عرصه‌ی ادبیات مقاومت تبدیل ساخته است؛ از این رو سروده‌های دو شاعر در بردارنده‌ی امید به پیروزی و دعوت به مبارزه است؛ در نتیجه از تمام ظرفیت‌های شعری بهره می‌گیرند، تا رسالت هنری خود را در این راستا انجام بدهند.

در این پژوهش، به بررسی تطبیقی مضامین ادبیات پایداری در اشعار محمود درویش و شیرکو بیگس، بر اساس مکتب آمریکایی ادبیات تطبیقی؛ یعنی بررسی «تشابه و تفاوت»، با استفاده از روش توصیفی و تحلیلی و ابزار کتابخانه‌ای پرداخته شده است.

کلمات کلیدی: ادبیات تطبیقی، ادبیات مقاومت، محمود درویش، شیرکو بیگس

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: مقدمه و کلیات
۱	۱-۱- مقدمه
۲	۲-۱- بیان مسأله
۴	۳-۱- مبانی نظری
۵	۴-۱- اهداف
۵	۱-۴-۱- هدف کلی
۵	۲-۴-۱- اهداف جزئی
۵	۵-۱- فرضیه‌ها / و پرسش‌های تحقیق
۵	۶-۱- روش‌شناسی
۵	۷-۱- شیوه‌ی تجزیه و تحلیل داده‌ها
۵	۸-۱- جنبه‌ی نوآوری طرح
۶	فصل دوم: پیشینه‌ی پژوهش
۶	۱-۲- پیشینه‌ی پژوهش
۶	۱-۱-۲- محمود درویش
۶	۲-۱-۲- کتاب‌ها
۷	۳-۱-۲- پایان‌نامه‌ها
۸	۴-۱-۲- مقالات
۹	۵-۱-۲- شیرکو بیگس
۱۲	فصل سوم: تعاریف
۱۲	۱-۳- ادبیات تطبیقی
۱۳	۱-۱-۳- مکاتب ادبیات تطبیقی
۱۴	۲-۳- ادبیات مقاومت
۱۴	۱-۲-۳- عوامل پیدایش ادبیات مقاومت
۱۵	۳-۳- ادبیات مقاومت فلسطین
۱۶	۱-۳-۳- مضامین ادبیات مقاومت فلسطین
۱۶	۲-۳-۳- مراحل شعر مقاومت فلسطین
۱۸	۴-۳- ادبیات گردی (کلاسیک-نو)

۱۸	۳-۴-۱- شعر نو کُردی
۱۹	۳-۵-۵- محمود درویش
۱۹	۳-۵-۱- زندگی محمود درویش
۲۱	۳-۵-۲- آثار محمود درویش
۲۲	۳-۵-۳- مراحل شعری محمود درویش
۲۲	۳-۶-۶- شیرکو بیکس
۲۴	۳-۶-۱- آثار شیرکو بیکس
۲۵	۳-۶-۲- شعر شیرکو بیکس
۲۷	فصل چهارم: تجزیه و تحلیل
۲۷	۴-۱- مضامین ادبیات پایداری در اشعار محمود درویش و شیرکو بیکس
۲۹	۴-۱-۱- القای امید و پیروزی در شعر محمود درویش
۳۴	۴-۱-۲- القای امید و پیروزی در شعر شیرکو بیکس
	۴-۱-۳- شباهت‌ها و تفاوت‌های شعری محمود درویش و شیرکو بیکس در القای امید و پیروزی
۳۹	۴-۲-۲- آزادی‌خواهی و ظلم‌ستیزی در شعر شیرکو بیکس
	۴-۲-۳- شباهت‌ها و تفاوت‌های شعری محمود درویش و شیرکو بیکس در آزادی‌خواهی و ظلم‌ستیزی
۵۰	۴-۳-۱- دعوت به مبارزه در شعر محمود درویش
۵۳	۴-۳-۲- دعوت به مبارزه در شعر شیرکو بیکس
	۴-۳-۳- شباهت‌ها و تفاوت‌های شعری محمود درویش و شیرکو بیکس در دعوت به مبارزه
۵۶	۴-۴-۱- عشق به وطن در شعر محمود درویش
۶۱	۴-۴-۲- عشق به وطن در شعر شیرکو بیکس
	۴-۴-۳- شباهت‌ها و تفاوت‌های شعری محمود درویش و شیرکو بیکس در عشق به وطن
۶۵	۴-۵-۱- اختناق و نبود آزادی در شعر محمود درویش
۶۸	۴-۵-۲- اختناق و نبود آزادی در شعر شیرکو بیکس
	۴-۵-۳- شباهت‌ها و تفاوت‌های شعری محمود درویش و شیرکو بیکس در توصیف اختناق و نبود آزادی
۷۲	۴-۶-۱- ستایش و تمجید شهیدان در شعر محمود درویش
۷۴	۴-۶-۲- ستایش و تمجید شهیدان در شعر شیرکو بیکس

۳-۶-۴- شباهت‌ها و تفاوت‌های شعری محمود درویش و شیرکو بیکس در ستایش و تمجید شهیدان	۷۸
۱-۷-۴- بیان جنایت‌ها و بیدادگری‌ها در شعر محمود درویش	۷۹
۲-۷-۴- بیان جنایت‌ها و بیدادگری‌ها در شعر شیرکو بیکس	۸۱
۳-۷-۴- شباهت‌ها و تفاوت‌های شعری محمود درویش و شیرکو بیکس در بیان جنایت‌ها و بیدادگری‌ها	۸۵
۲-۴- بیان نمادین اسطوره و رمز در شعر مقاومت محمود درویش و شیرکو بیکس	۸۶
۱-۲-۴- نماد و اسطوره در شعر درویش	۸۶
۲-۲-۴- نماد و اسطوره در شعر شیرکو بیکس	۹۱
۳-۲-۴- شباهت‌ها و تفاوت‌های بیان اسطوره‌ای در شعر درویش و شیرکو	۹۳
۳-۴- رنگ‌ها، نمادی از پایداری در شعر محمود درویش و شیرکو بیکس	۹۴
۱-۳-۴- رنگ و پایداری در شعر درویش	۹۴
۲-۳-۴- رنگ و پایداری در شعر شیرکو بیکس	۹۷
۴-۴- فلسطین در شعر شیرکو بیکس	۹۹
فصل پنجم: نتیجه‌گیری	۱۰۱
۱-۵- نتیجه‌گیری	۱۰۱
۲-۵- ملخص البحث	۱۰۳
منابع و مراجع	۱۱۲

فصل اول

مقدمه و کلیات

۱-۱- مقدمه

ادبیات، همواره در مسیر خود و در بحبوحه‌ی مسائل جامعه و سیله‌ای برای نقد مسائل حاکم بوده است. شعر نیز زبانی است که از واقعیت نشأت می‌گیرد و از خیال مدد می‌جوید تا آن‌چه را یافته است، بیان نماید. محمود درویش، شاعر متعهد فلسطین و شیرکو بیگس، شاعر مقاومت کردستان عراق که در دوران سیاسی و اجتماعی مشابهی زیسته‌اند، توفیق آن‌ها بیشتر معلول دوری جستن از مسلک‌گرایی و جستجوی هوشمندانه‌ی عرصه‌های تحول است. شعر دو شاعر بازتاب وقایع کشورشان است، که سراسر پایداری و مقاومت است با رویکردی جدید که بر پایه‌ی دوری گرفتن از یأس، ناامیدی و آگاهی‌بخشی است.

بدین ترتیب، وظیفه‌ی شعر و ادبیات در اشعار محمود درویش و شیرکو بیگس، در راستای خلاصی یافتن از استبداد به خوبی ادا می‌شود؛ چرا که سرزمین دو شاعر متأثر از حوادثی یکسان است جنگ و حوادث پس از آن حجم قابل وسیعی را در شعر آن‌ها به خود اختصاص داده است. از آن‌جا که شاعر نیز در همان شرایط جامعه‌ی خود زندگی می‌کند، نماینده‌ی ملت خود، و شعرش بازتاب همان وقایع است. دو شاعر برجسته رسالت شعری خود را در زمینه‌ی حوادث جامعه‌ی خود به خوبی ادا کرده‌اند. پایداری و مقاومت، در اشعار محمود درویش و شیرکو بیگس، مبارزه با ستم و خفقان موجود در جامعه است. استخراج، بررسی و مقایسه‌ی مضامین ادبیات پایداری در شعر دو شاعر دارای اهمیت است؛ زیرا با غنای زبان خود و زبانی ادیبانه و توانمند، جدا از دمیدن روحیه‌ی امید و پیروزی به بیان دردها و وقایع موجود در وطن خود می‌پردازند. با اشعار خود مردم را نسبت به وضعیت حاکم بر سرزمینشان آگاه می‌کنند. مقایسه‌ی اشعار دو شاعر با توجه به اینکه در شرایطی مشابه زیسته‌اند، ضرورت این پژوهش را بیشتر می‌کند. این مقایسه و تطبیق در زمینه‌ی مضامین ادبیات پایداری دو شاعر متعهد، آرمان‌های مشترک و متفاوت آن‌ها را برای ما به تصویر می‌کشد. همچنین ملت‌های دیگر با آثار، اشعار و آرمان‌هایشان آشنا می‌شوند بدین وسیله جاودانه می‌شوند.

این پایان‌نامه در ۵ فصل تدوین شده است: در فصل اول آن مقدمه، کلیات تحقیق، اهداف و روش تحقیق مورد بررسی قرار می‌گیرد. فصل دوم آن شامل مرور منابع و پیشینه‌ی تحقیق است. فصل سوم مبانی نظری پژوهش است که شامل ادبیات تطبیقی، ادبیات مقاومت فلسطین و کردستان عراق، ادبیات کردی، زندگی‌نامه‌ی محمود درویش و شیرکو بی‌کس می‌باشد. در فصل چهارم پایان‌نامه که بخش اصلی آن است، مضامین ادبیات پایداری در اشعار دو شاعر فلسطین و کردستان عراق، بر اساس مکتب امریکائی ادبیات تطبیقی؛ یعنی تشابه و تفاوت مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. در فصل پنجم به نتیجه‌گیری و خلاصه‌ی پژوهش پرداخته می‌شود.

۱-۲- بیان مسأله

پژوهش در زمینه‌ی ادبیات مقاومت جهان، می‌کوشد تا اتحاد میان شاعر و اجتماع را بیان کند از آن‌جا که شعر آیینی تمام‌نمای جامعه برای بیان دردها و رنج‌ها است و شاعر توانمند، کسی است که خود را از تأثیرات محیط اجتماعی و نیاز آن برکنار نماند، لذا شاعر متعهد، اثرش غیر از این‌که مرزهای جغرافیایی را در می‌نوردد، جاودانگی را نیز کسب می‌کند. ادبیات مقاومت ادبیاتی است که آموزه‌های مبارزاتی یک نسل مقاوم و مبارز را که برای رهایی سرزمین، دین، فرهنگ و سنت‌های خود از چنگال تجاوزگران به حریم ارزش‌های ملی و انسانی به پا خاسته است، برای نسل‌های آینده در بیان فخیم شعری و ادبی ترسیم و به تصویر می‌کشد (نجاریان، ۱۳۸۸: ۲۰۲).

شعر مقاومت عرب؛ با نام فلسطین، خاک و وطن گره خورده است. شعر شاعر مقاومت فلسطین محمود درویش، بازتاب رنج و اندوه انسان فلسطینی در بند و آواره است. شعری که تصویر ملت مظلوم فلسطین و امید به پیروزی و پایداری در برابر دشمن را هرگز در وجود او از بین نبرد. وی نماد معشوق یعنی فلسطین را در مفهومی گسترده‌تر و به نحوی با محبت مادری و عشق به وطن آمیخته است (فرزاد، ۱۳۷۶: ۱۱۳). محمود درویش، تصویر پایداری ملتی است که هیچ‌گاه خواسته‌های صهیونیسم و استبداد را در آفاق آرزوهای خود راه نمی‌دهند، فریاد ملتی است که هویت خود را در وطن خود می‌بیند و ثبت تاریخ و هویت ملتی است که در خفا نمی‌ماند.

شیرکو بی‌کس، شاعر معاصر کردستان عراق در ۲۰م اردیبهشت ۱۹۴۰م در شهر «سلیمانیه» عراق به دنیا آمد. پدر او فایق بی‌کس از شاعران کلاسیک و از هم‌نسلان عبدالله گوران پدر شعر معاصر کردستان عراق بود. شیرکو بی‌کس، از جمله شاعران موفق این چند دهه اخیر بوده، که در کنار عبدالله پشیو و لطیف هلمت از پیشتازان بنای نوگرایی یا به تعبیری مدرنیسم در شعر معاصر کردی به حساب می‌آید و از شهرت جهانی برخوردار است (عبدالله، ۲۰۱۲: ۱۴۶). شیرکو بی‌کس، «مهتاب شعر»؛ اولین مجموعه شعری خود را در سال ۱۹۶۸ در سلیمانیه منتشر کرد و تاکنون

بیش از سی و پنج جلد کتاب چون: کَشکول رزمنده (۱۹۸۵)، آئینه‌های کوچک (۱۹۶۸) و سپیده دم از او منتشر شده است و در سال ۱۹۸۸ عنوان جایزه نویسندگان برتر سوئد «توخولسکی» به پاس یک عمر فعالیت ادبی به وی تعلق گرفت (ثامیدیان، ۱۳۸۷: ۸۵). شیرکو، در سال ۱۹۹۱ بعد از فجایع دردناکی چون «بمباران شیمیایی حلبچه و نسل‌کشی کردها»، که بر سر کردستان آمد، مانند بیشتر شاعران و روشنفکران وطنش، پس از سال‌ها زندگی در غربت، به زادگاهش بازگشت تا از نزدیک شاهد پایداری ملت خود در راه به دست آوردن آزادی باشد (الانباری، ۲۰۱۱: ۱۴).

بررسی تطبیقی مضامین ادبیات پایداری در شعر محمود درویش و شیرکو بیکس، از آن جهت مورد توجه است، که هر دو شاعر برآمده از دل شرایط مشابهی هستند. اشغال فلسطین پس از جنگ جهانی دوم در سال ۱۹۴۸ توسط یهودیانی که به دنبال هویت گمشده‌ی خود بودند، آوارگی فلسطینی‌ها و جنایت‌های صهیونیسم را به دنبال داشت؛ در نتیجه باعث شد در فلسطین نسلی از شعرای مقاومت ادبیاتی را بر جای بگذارند که در دفاع از هویت فلسطینی از همه داشته‌های خود بهره جوید. شاعران نسل مقاومت فلسطین چون: محمود درویش و سمیح القاسم خود فرزندان جنگ و آوارگی بودند. از این رو اشعار آن‌ها آئینه‌ی همه‌ی واقعیت‌ها، رنج‌ها، تلخی‌ها و رشادت‌های ملت خود در برابر دشمنی است، که آمده تا بنا بر وعده‌های دروغین هرتزل و بن گوریون وارث میراث بزرگ یهود در سرزمین موعود یعنی فلسطین شوند. در کردستان عراق هم، رژیم بعث پس از کودتای نظامی در سال ۱۹۶۸ به حکومت کمونیستی عبدالکریم قاسم پایان داد و برگی تازه از جنایت‌های فراموش ناشدنی را در کردستان عراق به جای گذاشت. در این دوره‌ی زمانی شرایطی مشابه بر فلسطین و کردستان عراق حاکم است، نسل‌کشی کردها، آوارگی، بمباران شیمیایی و زندان از سوی بعث؛ در نتیجه پایداری ملتی بود، که خواسته‌های این رژیم را هیچ‌گاه نپذیرفت. علاوه بر مقاومت‌های مردمی و رشادت‌های تاریخی، ادبیات هم در سنگری دیگر به دفاع از خواسته‌های مردم خود پرداخت. صهیونیسم و بعث، صبرا، شاتیلا و کفرقاسم درویش، حلبچه‌ی کردستان شیرکو و اندوه پس از آن، آئینه‌ی اشعار این دو شاعر معاصر است. شعرشان رد ظلم، نجوای آزادی و دفاع از خواسته‌های ملت‌های خود است. پایداری و جلوه‌های آن در اشعار این دو شاعر برجسته، نمود خود را با ترسیم چهره‌ی استبداد، آزادی و پایداری در برابر دشمن، امید به پیروزی قطعی، مبارزه با یأس و ناامیدی، تمجید شهدا، و تکریم کلمه‌ی وطن می‌نمایاند.

دو شاعر، از میان ملتی تحت ستم و مظلوم برخاستند؛ اما تعهد ماندگارشان به انسانیت و دفاع جانانه‌شان با سلاح قلم از مظلومیت‌های ملتشان، شعرهایشان را شعری انسانی و جهانی ساخت و با زبان‌های زنده دنیا ترجمه و ماندگار شد و هر دو با آمیختن خاک، شعر و عشق نوعی نو از رمانتیسم را که حزن تراژیک و صلابت حماسی را با خود داشت، ایجاد نمودند.

پژوهش حاضر در صدد است به بررسی تطبیقی برجسته‌ترین مضامین ادبیات پایداری در دیوان دو شاعر بر مبنای مکتب امریکایی ادبیات تطبیقی بپردازد.

۱-۳- مبانی نظری

از آن جا که موضوع پژوهش حاضر بررسی تطبیقی مضامین ادبیات پایداری در شعر دو شاعر برجسته مقاومت است، اشاره به مبانی نظری مفهوم پایداری و مقاومت و ادبیات تطبیقی ضروری است. ادبیات مقاومت، ادبیاتی است که از دل شرایط دفاع در برابر حمله نیروی بیگانه به کشور متولد می‌شود، و زاده‌ی شرایطی است که در آن، چهره‌های ادبی برای مقابله با دشمن خارجی و داخلی دست به قلم برده‌اند، تا در سنگری دیگر به دفاع در مقابل بیگانه بپردازند (کنفانی، ۱۹۸۶: ۱۴). ادبیات مقاومت و پایداری، به مجموعه آثاری اطلاق می‌شود که از زشتی‌ها و فجایع بیداد داخلی، یا تجاوزگر بیرونی، در همه‌ی حوزه‌های سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی با زبانی ادیبانه سخن می‌گوید. ادبیات مقاومت که جزء ادبیات متعهد می‌باشد دارای مضامین والایی است. درون مایه‌های این ادبیات دعوت به مبارزه با دشمن، ستایش آزادی، آزادگی، نمود افق‌های روشن پیروزی، انعکاس مظلومیت مردم و بزرگداشت شهدای راه آزادی است (شکری، ۱۳۶۶: ۱۰).

ادبیات تطبیقی، نظریه‌ی نوینی است که به مطالعه روابط ادبی بین‌المللی اندیشه‌ها و روابط موجود در میان ادبیات و علوم بویژه هنرهای مختلف می‌پردازد (نظری منظم، ۱۳۸۹: ۲۳۴). ادبیات تطبیقی، بررسی روابط تاریخی ادبیات ملی با دیگر زبان‌هاست و بیان پیوستگی و ارتباط ادبیات یک کشور با ادبیات سرزمین‌های دیگر است. ادبیات مزبور سعی می‌کند با عاریت گرفتن و عاریت دادن، تاثیر خود را از مرزهای جغرافیایی فراتر ببرد و از این رو ادبیات تطبیقی بیانگر انتقال پدیده‌های ادبی از ادبیات یک ملت به ادبیات دیگر ملت-هاست (ندا، بی تا: ۲۵). ادبیات تطبیقی، به عنوان دیدگاهی ادبی و نقدی که علوم انسانی به ویژه ادبیات را از بن بست بیرون آورده است امروزه در قالب مکتب‌های گوناگونی گسترش یافته است و موضوع تطبیق ادبیات مقاومت محمود درویش و شیرکو بیگس، با توجه به معاصر بودن و ارتباط میان آن‌ها، بر مبنای مکتب فرانسوی ادبیات تطبیقی نیز قابل بررسی است اما در این پژوهش مبنای اصلی تطبیق، مکتب امریکایی است که بیشتر بر شباهت‌ها و تفاوت‌ها تاکید دارد و، وجود تاثیر و تأثر را لازم نمی‌داند (نظری منظم، ۱۳۸۹: ۲۲۸).

محمود درویش و شیرکو بیگس، همان‌طور که اشاره شد دارای شرایط مشابهی هستند. مضامین پایداری در اشعار این دو شاعر دعوت به مبارزه، عدالت و پایداری در برابر دشمنی است، که می‌خواهد خواسته‌های نادرست خود را بر ملت‌های ستمدیده اجرا کند. در این پژوهش سعی می‌شود تا با بررسی اشعار آن‌ها بر اساس مکتب امریکایی ادبیات تطبیقی به نکات مشترک و متفاوت در اشعارشان پرداخته شود. همچنین بررسی عواملی که باعث شده

درویش شاعر مقاومت فلسطین شناخته شود و شیرکو هم شاعری جاودان و فراملی گردد از موارد تحلیلی این پژوهش می‌باشد.

۱-۴- اهداف

۱-۴-۱- هدف کلی

بررسی تطبیقی مضامین ادبیات پایداری در دیوان‌های شعری محمود درویش و شیرکو بیکس.

۱-۴-۲- اهداف جزئی

۱- بررسی برجسته‌ترین مضامین ادبیات پایداری در شعر محمود درویش و شیرکو بیکس.

۲- استخراج و بررسی مهمترین مضامین مشترک دو شاعر در زمینه‌ی ادبیات پایداری.

۳- بررسی تفاوت‌های دو شاعر در پرداختن به مضامین ادبیات پایداری.

۱-۵- فرضیه‌ها / و پرسش‌های تحقیق

۱- برجسته‌ترین مضامین ادبیات پایداری در شعر محمود درویش و شیرکو بیکس چیست؟

۲- مهم‌ترین شباهت‌های دو شاعر در پرداختن به مضامین ادبیات پایداری چیست؟

۳- چه تفاوت‌هایی در مضامین ادبیات پایداری در شعر دو شاعر وجود دارد؟

۱-۶- روش‌شناسی

روش تحقیق در این پایان‌نامه توصیفی و تحلیلی است که با رویکردی تطبیقی و با راهبرد نظریه‌ی آمریکایی در ادبیات تطبیقی یعنی بررسی «تشابه و تفاوت»، به انجام می‌رسد. شیوه‌ی گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای با ابزار فیش‌برداری است. جامعه‌ی آماری در این پژوهش، دیوان‌های شعری محمود درویش و شیرکو بیکس می‌باشد. ابتدا اشعار دو شاعر با مضامین پایداری، استخراج و پس از تحلیل به بررسی تطبیقی آن‌ها و استخراج شباهت‌ها و تفاوت‌های آن‌ها پرداخته می‌شود.

۱-۷- شیوه‌ی تجزیه و تحلیل داده‌ها

شیوه‌ی تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش، بر اساس تحلیل محتوا می‌باشد.

۱-۸- جنبه‌ی نوآوری طرح

با توجه به جایگاه مهم دو شاعر در ادبیات پایداری سرزمین‌شان و همگونی شخصیت و مضامین شعریشان، بررسی تطبیقی مضامین پایداری در شعر این دو شاعر مقاومت، می‌تواند کار جدید و مفیدی باشد.

فصل دوم

پیشینه‌ی پژوهش

۲-۱- پیشینه‌ی پژوهش

پژوهش حاضر در زمینه‌ی مؤلفه‌های ادبیات پایداری است؛ که به بررسی تطبیقی این مؤلفه‌ها در اشعار پایداری محمود درویش شاعر مقاومت فلسطین و شیرکو بیکس شاعر مقاومت کردستان عراق بر اساس مکتب آمریکایی ادبیات تطبیقی می‌پردازد؛ مکتبی که به دنبال مکتب فرانسوی ادبیات تطبیقی به وجود آمد و وجود تأثیر و تأثر را در پژوهش‌های تطبیقی مکتب فرانسوی رد نمود؛ تا اصل تشابه و تفاوت را رسالت پژوهشی خود قرار بدهد و اینگونه جاودانگی را برای آثار بزرگ ادبی به ارمغان آورد. در این فصل از پایان‌نامه سعی می‌شود پیشینه‌ی پژوهشی در زمینه‌ی آثار محمود درویش و شیرکو بیکس که در قالب کتاب، پایان‌نامه و مقاله نوشته شده است، ارائه شود.

۲-۱-۱- محمود درویش

مسئله‌ی ادبیات مقاومت و ادبیات تطبیقی در حوزه پژوهش‌های ادبی، از جمله مسائلی هستند که پژوهش‌های زیادی در زمینه‌ی آن صورت گرفته است. در زمینه‌ی ادبیات مقاومت فلسطین، شعر محمود درویش، جوانب مختلف زندگی او و اشعارش، پژوهش‌هایی به صورت کتاب، پایان‌نامه و مقاله نگاشته شده است. پژوهش در زمینه‌ی آثار ادبی محمود درویش این امکان را فراهم می‌آورد که علاوه بر ماندگار کردن آثار این شاعر نامی ادبیات مقاومت بازتاب افکار و احساس ملت‌های مبارز در اشعار وی را نیز به جهانیان معرفی نمود تا با درنوردیدن مرزهای جغرافیایی زنده بودن این افکار را در طول سالیان برای نسل‌های آینده به تصویر بکشد.

۲-۱-۲- کتاب‌ها

از جمله کتاب‌های نوشته شده موارد زیر می‌باشد: «محمود درویش شاعر الأرض المحتلة» (۱۹۷۲)، کتابی از رجاء نقاش است، که به بررسی ویژگی‌های فنی، مضمون و دلالت

لغوی در دیوان درویش پرداخته است. حیدر توفیق بیضون نیز در کتابی جداگانه با این عنوان مشترک کتاب رجاء نقاش، یعنی؛ «محمود درویش شاعر الأرض المحتلة»، به زندگی محمود درویش و فعالیت‌های ادبیش پرداخته است و برخی رموز شعری وی را مورد بررسی قرار داده است؛ در واقع این کتاب خلاصه‌ای از کتاب «مجنون التراب» است. شاکر النابلسی در کتاب «مجنون التراب» (۱۹۸۷)، به بررسی اشعار محمود درویش از دو بعد فکری و فنی پرداخته است. أحلام یحیی در کتاب «عودة الحصان الضائع؛ وقفه مع الشاعر محمود درویش» (۲۰۰۳)، رمز و تناس را در شعر درویش بررسی کرده است. مغنیة در «الغربة فی شعر محمود درویش» (۲۰۰۴)، به غربت و شعر درویش از ابعاد سیاسی، اجتماعی و فرهنگی محمود درویش، بین سال‌های ۱۹۷۲ تا ۱۹۸۲ پرداخته است. عبدالسلام المساوی در کتاب «جمالیات الموت فی شعر محمود درویش» (۲۰۰۹)، مرگ را از دو جنبه‌ی فردی و جمعی در شعر شاعر مورد بررسی قرار داده و به ذکر جنایت‌های رژیم صهیونیستی و قتل عام فلسطینیان پرداخته است و با تحلیل دیوان «الجداریة»، مرگ را از دیدگاه شخصی محمود درویش بررسی کرده است. محمد ابراهیم الحاج صالح در کتاب «محمود درویش بین الزعتر و الصبار»، به بررسی و نقد قصیده درویش پرداخته است. هرچند در ابتدا تلاش ناقدان منحصر به معرفی آثار درویش بود اما می‌بینیم که کتاب‌هایی در زمینه تفسیر اشعار درویش و سیر تحول شعری او نگاشته شده است. عمر الساریسی در کتاب «محمود درویش و مسؤولیة الحرف» بر روی التزام و تعهد درویش به مشکلات ملت و میهنش تمرکز کرده است و این جنبه از اشعارش مورد توجه واقع شده است. اعتدال عثمان در کتاب «قراءة نقدیه لأرض محمود درویش» به نقد و تحلیل ابداعی قصیده «الأرض»، درویش پرداخته است. علی ناصر در کتاب «بنیة القصیده فی شعر محمود درویش»، به بررسی شکل و ساختار هنری قصائد، زبان شعری و تصویرگرایی و موسیقی شعری درویش پرداخته، و آن را نقد کرده است. درباره محمود درویش و مقاومت فلسطین علاوه بر این‌ها نویسندگان دیگری چون غسان کنفانی، سعدی أبوشاور، محمد رضا شفیعی کدکنی، خالد سلیمان و میشال خلیل جحا نیز کتاب‌هایی را به رشته تحریر در آورده‌اند.

۲-۱-۳- پایان‌نامه‌ها

در زمینه‌ی محمود درویش و اشعار وی، در دانشگاه‌ها پایان‌نامه‌هایی تاکنون نگاشته شده است، که اشعار درویش را از جنبه‌های گوناگون بررسی و تحلیل کرده‌اند. که به مهم‌ترین این پایان‌نامه‌ها اشاره می‌شود.

«مضامین و ساختار هنری حبسیات محمود درویش» (۱۳۸۷)، نوشته‌ی مسعود بصیری، دانشگاه کردستان، پایان‌نامه‌ای است، که اشعار و حبسیات محمود درویش را مورد پژوهش قرار داده، اشعاری که درویش آن‌ها را در سال‌هایی که در زندان اسرائیل بوده نگاشته است، اشعاری که آن‌ها را وقف وطن، آزادی، کرامت و هویت خود کرده، حبسیاتی که از عمق وجود ظلم‌ستیز

او سرچشمه گرفته است. سید عبدالقادر حسینی در پایان‌نامه‌ی خود با عنوان «رمز و التزام در شعر محمود درویش» (۱۳۸۶)، به بررسی رمز و التزام در شعر محمود درویش و کاربرد رمزهای تاریخی و اسطوره‌ای و همچنین رمزهایی که به خاک فلسطین متعلق هستند، در شعر او پرداخته است. در زمینه ادبیات پایداری در شعر محمود درویش، تطبیق و مقایسه آن پایان‌نامه‌ی «بررسی و مقایسه ادبیات مقاومت در شعر نصرالله مردانی و محمود درویش» (۱۳۸۸)، شایسته زارعی، دانشگاه آزاد کرمانشاه می‌باشد. «بازتاب رنج و اندوه انسان فلسطینی در شعر محمود درویش» (۱۳۸۹)، نوشته سمیه صولتی، دانشگاه کردستان نیز پژوهشی است، در زمینه اشعار درویش که تصویر آلام و دردهای ملتش است. در این پژوهش، درویش از پیشگامان شعر مقاومت فلسطین است که شعرش را یکسره وقف آرمان فلسطین نموده و به شرح دردها و آرزوهای هم وطنان خویش پرداخته است. اوضاع تاسف بار آوارگان فلسطینی در اردوگاه‌ها و کشورهای عربی، بازداشت و اسارت انسان‌های بی‌گناه، فقر و محرومیتی که بازتابش را به صورت آرمانی برای شاعر می‌بینیم. محمود درویش از جمله شاعرانی است، که در اشعار خود به مساله اشغال فلسطین پرداخته است و این واقعه تاثیر خود را به طور کامل بر اشعار وی می‌گذارد. پایان‌نامه نگاشته شده در این مورد «بررسی مضامین وطن و آزادی در شعر محمود درویش» (۱۳۸۹)، نوشته احمد جوانمرد، دانشگاه یزد می‌باشد. این پژوهش، بیان دردها و رنج آوارگی انسان فلسطینی است، که همچون همزادی او را همراهی می‌کند تا به مام وطن برسد و تاثیر این رنج بر تمامی سطور و واژگان شعرش پیداست.

۲-۱-۴- مقالات

مجموعه مقاله‌های جشنواره‌ی نقد شعر محمود درویش، با عنوان «زیتونَةُ المنفی» در سال (۱۹۹۷)، حاوی مقالاتی، در نقد و بررسی جوانب گوناگون شعر محمود درویش است. محمد فؤاد دیب السلطان در مقاله‌ی «النکبة فی شعر محمود درویش» (۲۰۰۳)، فاجعه‌ی ۱۹۴۸ فلسطین را از دو جنبه‌ی مثبت و منفی در شعر محمود درویش بررسی کرده است. دیب السلطان در مقاله‌ی دیگری با عنوان «الرمز التاريخیة و الدینیة و الاسطوریة فی شعر محمود درویش» (۲۰۱۰)، به تحلیل و بررسی رمز در شعر درویش پرداخته است. رقیه رستم‌پورملکی در مقاله‌ی «التناص القرآنی فی شعر محمود درویش» (۱۳۸۴)، تناص قرآنی، در شعر درویش را مورد بررسی قرار داده است. محمد رضا نجاریان در مقاله‌ی خود «بن‌مایه‌های ادبیات پایداری در شعر محمود درویش» (۱۳۸۸)، مضامین ادبیات پایداری و رموز مقاومت در شعر محمود درویش را مورد بررسی قرار داده است. علی اکبر محسنیان و طیبه امیریان در مقاله‌ای با عنوان «بررسی اندیشه‌ی مرگ و زندگی در شعر محمود درویش» (۱۳۸۹)، به یکی از گسترده‌ترین مضامین شعری محمود درویش یعنی اندیشه‌ی مرگ و تولد دوباره ملت عرب به طور عام و فلسطین به طور خاص، پرداخته است. در زمینه‌ی تطبیق اشعار محمود درویش مقاله‌ی امیرحسین رسول-

نیا و مریم آقاجانی تحت عنوان «پایداری و ناپذیرایی در شعر محمود درویش و علی موسوی گرمارودی» (۱۳۹۱)، است که به طور گذرا به مقاومت ایران و فلسطین طی سال‌هایی که درگیر جنگ بوده‌اند، می‌پردازد. دو شاعر در اشعار خود همواره ملت‌هایشان را به مقاومت و مبارزه بر علیه استبداد و چپاول ستمکاران دعوت می‌نمایند؛ که در این مقاله سعی می‌شود تا بارقه‌های پیروزی و امید را در شعر درویش و گرمارودی به عرصه تطبیق بکشاند. درویش در اشعار خود از تمام ظرفیت‌های شعری چون؛ رنگ‌ها بهره می‌گیرد تا بازتاب پایداری در شعر وی صورت واقعی‌تری به خود بگیرد و در این راستا مقاله‌ی مرتضی قائمی و مجید صمدی با عنوان «بررسی کاربرد رنگ‌ها در تصویرپردازی محمود درویش از مقاومت فلسطین» (۱۳۸۹)، عنصر خیال و رنگ را در تصویرپردازی شعری درویش مورد بررسی قرار می‌دهد کاربرد خلاقانه‌ای که با استفاده از رنگ‌ها پایداری و وطنش را در آن‌ها گنجانده است. در زمینه‌ی ادبیات پایداری و مضامین شعری آن مقاله‌ی عبدالله رسول‌نژاد و شایسته زارعی با عنوان «نگاهی گذرا به ویژگی‌های شعر مقاومت محمود درویش و مضامین برجسته‌ی آن» بهترین مصداق می‌باشد در این مقاله مضامین پایداری چون عشق به وطن و بیان درد و رنج مردم فلسطین مورد بررسی قرار گرفته است. در این مقاله همچنین اسلوب، زبان و بیان شعری درویش و عناصری چون عاطفه و موسیقی شعری و تغزل حماسی در شعر درویش مورد نقد و بررسی واقع شده است. بیان درد و رنج انسان فلسطینی در مقاله رسول بلاوی، سمیه صولتی و اعظم صادق‌ان‌نژاد با عنوان «جایگاه آوارگان فلسطینی در شعر محمود درویش» (۱۳۹۲)، هم به چشم می‌خورد مقاله‌ای، که به بررسی اوضاع تأسف بار آوارگان فلسطینی در اردوگاه‌ها و کشورهای عربی در شعر درویش پرداخته است و از حقوق پایمال شده‌ی فلسطینیان با بهره‌گیری از تمام ظرفیت‌های شعری، در اشعار درویش سخن می‌گوید.

۲-۱-۵- شیرکو بیکس

شیرکو بیکس، شاعر مقاومت کردستان شاعری جهانی می‌باشد که آثار، اشعار، و ابعاد زندگی وی به صورت گسترده مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته شده است و در این زمینه پژوهش‌هایی در کردستان و در کشورهای دیگر به صورت کتاب و مقاله صورت گرفته، تا آثار وی و افکارش به جهانیان بیشتر معرفی بشود. در این راستا می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: لقمان رئوف در کتاب «ره‌هنده کانی شوینکات له ده‌قه والاکانی شیر کو بیکه‌س، دا»، (بازتاب مکان و زمان در شعر شیرکو بیکس) (۲۰۱۲)، دو عنصر جدا نشدنی شوین «مکان» و کات «زمان» را در اشعار شیرکو مورد بررسی و تحلیل قرار داده، تاریخ همان زمان و مکان گذشته است که بستر حوادث دیروز بوده است، چون تاریخ در اشعار شیرکو حضوری قاطع دارد، لقمان رئوف در این کتاب اشعار شیرکو را از لحاظ کاربرد زمان تاریخی، زمان حال، زمان رویدادها و زمان حال که شاعر در آن زندگی می‌کند مورد بررسی قرار می‌دهد. زمان همان سال وقوع رویدادهایی